

ΕΛΕΓΕΙΕΣ I 1 ΚΑΙ I 21-22: Η ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 1ου ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΠΕΡΤΙΟΥ

ΜΙΜΙΔΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

Μεταπτυχιακό δίπλωμα
ειδίκευσης Κλασικής Φιλολογίας

Εἰσαγωγή

Τὸ πρῶτο βιβλίο τοῦ Προπερτίου, στὸ ὁποῖο ἀποδίδουν πολλοὺς τίτλους μὲ ἐπικρατέστερο τὸν τίτλο *Monobiblos*, ἀποτελεῖ τὸ πρῶτῳ μῶτερο παράδειγμα, στὴν Δυτικὴ λογοτεχνία, ἀφιερώσεως μιᾶς ὁλόκληρης ποιητικῆς συλλογῆς σὲ μία γυναῖκα.¹ Πολλοὶ μελετητές, βασιζόμενοι τόσο σὲ στοιχεῖα ἐσωτερικά, προερχόμενα δηλαδὴ ἀπὸ τὸ ἴδιο ἔργο τοῦ Προπερτίου, ὅσο καὶ σὲ ἱστορικὲς μαρτυρίες, θεωροῦν ὅτι ἐξεδόθη καὶ κυκλοφόρησε στὴν ἀρχαιότητα ὡς ξεχωριστὸς τόμος.²

Ἡ συλλογὴ *Monobiblos* ἔχει ἀποτελέσει ἀντικείμενο ἐξονυχιστικῆς ἔρευνας διότι ἐνέχει μία συνειδητὰ πολὺπλοκη καὶ ἀριστοτεχνικὰ συγκροτημένη δομὴ, ἡ ὁποία διαφαίνεται στὶς συμμετρικὲς ἀντιστοιχίες καὶ ὁμοιότητες.³ Θεωρεῖται ἔργο ὑψηλῆς τέχνης βασισμένο στὴν ἔννοια τῆς ὑποδούλωσης στὸν ἔρωτα (*servitium amoris*), ποὺ ἀποτελεῖ κεντρικὸ νοηματικὸ ἄξονα ἐπίσης στὰ ἔργα τοῦ *Catullus* καὶ τοῦ *Gallus*, ὁ ὁποῖος ἀνάγεται σὲ ἑλληνιστικὰ πρότυπα. Τὸ περιεχόμενό του διέπεται ἀπὸ μιὰ προσεκτικὰ σταθμισμένη καὶ ὑπαινικτικὴ εἰρωνεία, ἡ ὁποία ὁμῶς ἀποτελεῖ τὸ μέσο γιὰ τὴν ἀποτύπωση σοβαρῶν συναισθηματικῶν διακυμάνσεων.⁴

Ἔχει ἀμφισβητηθῇ ἔντονα ἡ ἐνότητα αὐτοῦ τοῦ βιβλίου λόγῳ τῆς θεματικῆς ἀπόκλισης ποὺ παρουσιάζουν τὰ ποιήματα I 20, 21, 22 καὶ

1. King, 1975-76, 108.

2. Fedeli, 1983, 1860-61.

3. Habinek, 1982, 589.

4. Brooks, 1965, 36.

κυρίως τὰ δύο τελευταῖα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸν ἐπίλογο τῆς συλλογῆς. Ἐνῶ δηλαδή ὅλες οἱ προηγούμενες ἐλεγείες ἔχουν ὡς κεντρικὸ θέμα τους τὸν ἔρωτα καὶ πιὸ συγκεκριμένα τὴν ἐρωτικὴ σχέση τοῦ Προπερτίου μὲ τὴν Κυνθία, σὲ αὐτὲς τὶς δύο ὁ ποιητὴς ἀσχολεῖται μὲ ἱστορικά, πολεμικά γεγονότα ποὺ σημαδεύθηκαν ἀπὸ τὸν θάνατο ἀγαπημένων προσώπων.

Γενικὰ βέβαια τὸ βιβλίο αὐτό, μὲ ἐπιρροὲς ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρινὴ ἀνάμειξη τῶν λογοτεχνικῶν εἰδῶν, διέπεται ἀπὸ ποικιλία τόσο θεματικὴ ὅσο καὶ μορφολογική. Περιέχει ποιήματα καθαρὰ ἐρωτικά μὲ κάποια διδακτικὴ διάθεση, ἄλλα ποὺ θίγουν θέματα ποιητικῆς, δύο, κατὰ πολλοὺς, ἐπιγράμματα, ἓνα ἐπύλλιο καὶ ἓνα παρακλαυσίθυρο⁵. Ὅπως εἴπαμε ὅμως, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δύο τελευταῖα ποιήματα τοῦ βιβλίου, ὅλα τὰ ἄλλα ἔχουν ὡς κεντρικὸ νοηματικὸ ἱστὸ τὸν ἔρωτα. Ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀνομοιομορφίας, πολλοὶ θεώρησαν ὅτι οἱ συγκεκριμένες ἐλεγείες ἐτέθησαν καταχρηστικὰ ἀπὸ τὸν Προπερτίο στὸ πρῶτο βιβλίο.

Γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ δώσουμε μία συνολικὴ εἰκόνα τοῦ ὅλου προβλήματος καὶ νὰ πάρουμε μιὰ θέση ἀπέναντι σὲ αὐτό, θὰ ἐξετάσουμε τόσο τὴν ἀρχή (I 1) ὅσο καὶ τὸ πολυσυζητημένο τέλος (I 21-22) τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ ἐλεγειακοῦ αὐτοῦ ποιητῆ ποὺ θεωρήθηκε αἰνιγματικὴ προσωπικότητα ἀπὸ συγχρόνους καὶ μεταγενεστέρους μελετητές.

Ἑλεγεία I 1

Ἡ πρώτη ἐλεγεία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ εἰσαγωγὴ σὲ ὁλόκληρη τὴν ἐλεγειακὴ ποίηση τοῦ Προπερτίου, θεωρεῖται προγραμματικὴ διότι ἐνέχει τοὺς βασικοὺς νοηματικοὺς ἱστοὺς καὶ τὶς κεντρικὲς ἰδεολογικὲς ἀφετηρίες ὅλου τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Προπερτίου.

Ἐνδεικτικὸ εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ξεκινᾷ μὲ τὸ ὄνομα τῆς ἀγαπημένης του, *Cynthia*, ἡ ὁποία προσδιορίζει ὅλη τὴν λογοτεχνικὴ καὶ μὴ, ὕπαρξη τοῦ ποιητῆ. Αἰσθητὴ ἐπίσης κάνουν τὴν παρουσία τους οἱ λέξεις *miserum* (1^{ος} στ.) καὶ *furor* (7^{ος} στ.), οἱ ὁποῖες συνιστοῦν δύο βασικά κέντρα βάρους. Στὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ ἡ ἀγάπη ἐμφανίζεται καὶ δορᾷ ὡς μία δύναμη ποὺ ὑπερνικᾷ τὴν λογικὴ καὶ ὁδηγεῖ σὲ βαθιὰ

5. Fedeli, 1983, 1864.

ἀπελπισία.⁶ Ὁ ἔρωτας γιὰ τὸν Προπέρτιο εἶναι ἓνας δυνάστης ποὺ κατατρώχει τὸ θῦμα του· αὐτὸ φανερώνεται ἐμφανέστατα κυρίως μὲ τοὺς ὄρους *Amor improbus, pressit, saevitiam, durae*, ποὺ δηλώνουν τὴν σκληρότητα τοῦ ἔρωτα,⁷ ὁ ὁποῖος ἐν προκειμένῳ λαμβάνει σάρκα καὶ ὅσα στὸ πρόσωπο τῆς Κυνθίας. Ὁ ποιητὴς ἐπιτυγχάνει ἀριστοτεχνικὰ τὴν ταύτιση μεταξὺ τῆς ἀφηρημένης μὲν ἀλλὰ θεοποιημένης ιδέας καὶ τῆς γυναίκας ποὺ ἀποτέλεσε τὴν πρώτη πραγματική του ἀγάπη, μέσω ἐνὸς συντακτικοῦ παιχνιδιοῦ, τὸ ὁποῖο συνίσταται στὴν ἀπότομη ἀλλαγὴ ὑποκειμένου, στοὺς τέσσερις πρώτους στίχους τοῦ ποιήματος.⁸ Ἡ Κυνθία διαθέτει ὅλα τὰ χαρακτηριστικά τοῦ σκληροῦ θεοῦ καὶ ὁ ποιητὴς στέκεται ἀδύναμος μπροστὰ τῆς καὶ ἀνίκανος νὰ ἀντιδράσῃ. Ἀκόμα καὶ ἡ λεκτικὴ συγκρότηση τοῦ ποιήματος τὸ ἀποκαλύπτει· τὸ ἐπίθετο *miserum*, μὲ τὰ ἐλαφρὰ ἔρρινα καὶ ὑγρά, περιστοιχίζεται ἀπὸ τὰ τραχέα σύμφωνα τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τοῦ 1^{ου} στίχου (*Cynthia...cepit ocellis*).

Ἡ προγραμματικὴ φύση τῆς πρώτης ἐλεγείας φαίνεται ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ποιητὴς κάνει ἐμφανεῖς τοὺς λογοτεχνικοὺς σκοποὺς καὶ τρόπους του, οἱ ὁποῖοι ἀνάγονται κυρίως σὲ Ἀλεξανδρινὰ πρότυπα. Βασικὸ ἐνδεικτικὸ στοιχεῖο ἀποτελεῖ ἡ ἐπιρροή ποὺ ἄσκει στὸν Προπέρτιο ἓνα ἑλληνιστικὸ ἐπίγραμμα τοῦ Μελεάγρου, τὸ ὁποῖο κάνει αἰσθητὴ τὴν παρουσία του στοὺς πρώτους τέσσερις στίχους τοῦ ποιήματος. Φυσικά, ἡ παραλλαγή καὶ οἱ διαφοροποιήσεις ποὺ ἔχει ὑποστῇ εἶναι πασιφανεῖς. Ἡ ὁμοφυλοφιλικὴ ἀγάπη μετατρέπεται σὲ ἑτεροφυλική, ἐνῶ ὁ ἀπρόσωπος καὶ ἀδιάφορος τόνος σὲ ἔντονα προσωπικὸ βίωμα.⁹

Ἐνα ἄλλο στοιχεῖο, ἐνδεικτικὸ τῶν λογοτεχνικῶν ἑλληνιστικῶν ἐπιρροῶν πάνω στὸν ποιητὴ, ἀποτελεῖ ἡ πολυμορφία ποὺ διέπει τὴν ἐλεγεία ἀλλὰ καὶ ὅλο τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Προπερτίου. Ἡ πρώτη αὐτῇ ἐλεγεία, μὲ ἀφετηρία τὴν λεκτικὴ τῆς διαφοροποίηση, μπορεῖ νὰ χωρισθῇ σὲ τέσσερις ἐνότητες. Ἡ πρώτη περιέχει τοὺς στίχους 1-8, ὅπου κυριαρχεῖ τὸ λεξιλόγιο τῆς καθαρὰ ἐρωτικῆς ποίησης, ἀκριβῶς ἐπειδὴ περιγράφεται τὸ ἐρωτικὸ πάθος τοῦ Προπερτίου. Βλέπομε

6. Allen, 1950, 258-59.

7. Mackay, 1972, 52.

8. Levin, 1969, 228-29.

9. Levin, 1975, 217-219.

λοιπὸν τὴν ὑπαρξὴ ὄρων μὲ «τρυφερή» χοριά, ὅπως, γιὰ παράδειγμα, τὸ ὑποκοριστικὸ *ocellis*, καὶ λέξεων τυπικῶν τῆς ἐρωτικῆς ποίησης, π.χ. *fastus*, *Amor improbatus* κ.τ.λ.

Στοὺς στίχους 9-18 διαπιστώνουμε μιὰ θεματικὴ διαφοροποίηση (ἀναφορὰ σὲ μυθικὸ παράδειγμα) ποὺ συνεπάγεται καὶ μιὰ ὑφολογικὴ - λεκτικὴ ἀναδιάρθρωση. Ὑπάρχουν ἀρχαϊσμοί, γιὰ παράδειγμα, ἡ ὀργανικὴ χρῆση τῆς ἀφαιρετικῆς τοῦ γερονδίου στὴν θέση τῆς μετοχῆς τοῦ ἐνεστώτα, καθὼς καὶ λέξεις μὲ ἐπίσημο τόνο, π.χ. *vulnus*, *saucius*, *amens errabat*, *hirsutus feras* κ.τ.λ.. Στοὺς ἐπόμενους στίχους 19-24, ὅπου ἔχομε τὴν ἐπίκληση τοῦ ποιητῆ στοὺς μάγους καὶ σὲ ὑπερφυσικὲς δυνάμεις, τὸ λεξιλόγιο ἀποκτᾷ πάλι τὴν κοινὴ του μορφή μὲ κάποια ὅμως ἐμφατικότητα. Ἡ ἀποστροφὴ ἔπειτα πρὸς τοὺς φίλους καὶ ἡ ἔντονη διδακτικὴ διάθεση τοῦ ποιητῆ (στ. 25-τέλος) τὸν ὀδηγοῦν ἐκ νέου σὲ ἐπίσημους τόνους.¹⁰

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν χρῆση τοῦ ἐλληνιστικοῦ ἐπιγράμματος καὶ τῆς πολυμορφίας, ὑπάρχουν ἄλλα δύο προγραμματικὰ στοιχεῖα ποὺ ἤδη ἐπισημάνθηκαν· ἡ διδακτικὴ διάθεση καὶ ἡ χρῆση μυθολογικοῦ παραδείγματος, ἐν προκειμένῳ τῆς ἱστορίας τοῦ Μιλανιώνα καὶ τῆς Ἀταλάντης, ποὺ παρουσιάζει, μέσω τῆς συγκρίσεως, τὴν ἔντονη ἀδυναμία τοῦ ποιητῆ, σὲ σχέση μὲ τὸν ὄχι περισσότερο ἐνεργητικὸ Μιλανιώνα,¹¹ νὰ γευθῇ τοὺς καρπούς τῆς ἀγάπης. Ὁ ἔρωτας στὴν περίπτωσή τοῦ Προπερτίου εἶναι *tardus*, δηλαδὴ μὴ ὀξύνους, μιὰ ιδιότητα ποὺ δὲν τὸν ἐγκαταλείπει οὐσιαστικὰ ποτὲ σὲ ὁλόκληρη τὴν λογοτεχνικὴ περιπλάνησή του. Αὐτὸ τὸ ἐπίθετο βέβαια ἴσως νὰ μὴν παραπέμπη μόνον στὴν ἄτυχη ἐκβαση τῆς σχέσης τοῦ ποιητῆ μὲ τὴν Κυνθία· πιθανώτατα νὰ ἀφορᾷ καὶ στὴν ποιητικὴ τοῦ Προπερτίου, ὁ ὁποῖος ἀπαρνιέται τὰ σύγχρονα βήματα τοῦ Βεργιλίου, ποὺ δίνει ἔμφαση στὸν τομέα τῆς κοινωνικῆς εὐθύνης. Ὁ ποιητὴς μας παραμένει σταθερὸς στὸ ποιητικὸ παρελθόν, στὴν προσωπικὴ ἐρωτικὴ ἐλεγεία τοῦ *Catullus* καὶ τοῦ *Gallus*. Εἶναι ἓνας ἀργοπορημένος ρομαντικὸς ποὺ ἐμμένει προσκολλημένος στὴν ἐρωτικὴ ἰδέα.¹²

Βασικὸς πόλος ἑξέσης ὅλων τῶν προαναφερθέντων ἀποτελεῖ ἡ σταθερὰ ἐπανεμφανιζομένη μορφή τῆς Κυνθίας, τῆς *divina puella*,

10. Fedeli, 1983, 1866-68.

11. Cairns, 1974, 98-99.

12. Batstone, 1992, 297-98.

τῆς θεοποιημένης γυναίκας πού συσχετίζεται ἐμμέσως μὲ τὸν Κύνθιο Ἀπόλλωνα, τὸν θεὸ τῆς ποίησης, καὶ τὴν *Luna*, τὴν θεὰ Σελήνη, τῆς ὁποίας τὴν ὥχρῃ ὄψη, πού ἀποτελεῖ ἀπόδειξη ἀπελπισμένης ἀγάπης, εὐχεται ὁ ποιητὴς νὰ ἀποκτήσῃ ἡ ἀγαπημένη του.¹³ Ὁ συσχετισμὸς αὐτὸς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν διστίχων τῆς *Monobiblos* (354) εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Σεληνιακοῦ ἔτους (354±1).¹⁴ Ὅπως διαπιστώνομε λοιπόν, ἡ πρώτη ἐλεγεία θέτει τὰ ἰδεολογικὰ καὶ μορφολογικὰ θεμέλια τῆς συλλογῆς *Monobiblos* ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Προπερτίου.

Ἑλεγεία Ι 21

Στὴν ἐλεγεία αὐτή, ἡ ὁποία ἀπὸ μορφολογικὴ καὶ τυπολογικὴ ἀποψη μοιάζει μὲ ἐπιτάφιο ἐπίγραμμα¹⁵, ἓνας ἐτοιμοθάνατος (ἢ κατὰ ἄλλους σκιά ἐνὸς νεκροῦ), θῦμα ὄχι τῆς μάχης τοῦ 41 π.Χ. στὴν *Perusia*, στὴν ὁποία συμμετεῖχε, ἀλλὰ δόλιων ληστῶν, ἀπευθύνεται παρακλητικὰ σὲ ἓναν περαστικὸ συστρατιῶτῃ του, πού τρέχει προσπαθώντας νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν λαίλαπα τοῦ πολέμου. Τοῦ ζητεῖ νὰ ἐπιδιώξῃ μὲν τὴν σωτηρία του, ἀλλὰ μὲ τρόπο πού νὰ μὴν φέρῃ σὲ δύσκολη θέση τοὺς γονεῖς του οὔτε τὴν ἀδελφή του, ἡ ὁποία γρήγορα θὰ ἀντιλαμβανόταν ἀπὸ τὰ δάκρυα ντροπῆς τοῦ ἀδερφοῦ τῆς τὴν ἀνάρμοστη συμπεριφορὰ του, τὴν ἐγκατάλειψη δηλαδὴ ἀπὸ αὐτὸν ἐνὸς ἀνθρώπου μὲ τὸν ὁποῖο πρὶν ἀπὸ λίγο πολέμοῦσε μαζί. Δὲν ἀποκλείεται βέβαια καὶ ἡ συγγενικὴ σχέση μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν, ἀκόμα καὶ ἡ πιὸ κοντινὴ, ἡ ἀδελφικὴ, γεγονὸς πού ἴσως ὑπονοεῖ ἡ λέξις *proxima*.¹⁶ Ἄν ἰσχύῃ κάτι τέτοιο, τότε ὁ τυχερὸς στρατιῶτης πού κατάφερε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸν θάνατο, πρέπει ὅπωςδῆποτε νὰ ἐνδιαφερθῇ γιὰ τὸν ἐτοιμοθάνατο ἀδελφό του καὶ νὰ μὴν τὸν ἀφήσῃ μόνον του τὶς τελευταῖες στιγμές.

Αὐτὸ πού κυρίως ὁμως ἀπασχολεῖ τὸν ἄτυχο πολεμιστὴ εἶναι νὰ μὴν μάθῃ ἡ ἀδελφή τοῦ περαστικοῦ συστρατιῶτῃ του, ἴσως καὶ δική

13. Bicknell, 1973, 629.

14. Habinek, 1982, 588.

15. Camps, 1958-59, 22-23.

16. Quinn, 1969, 20.

του, ἂν ἰσχύουν τὰ ὅσα εἶπαμε παραπάνω (ἢ κατὰ ἄλλους μνηστή του), τὸν ἄδοξο θάνατό του ἀπὸ ληστές. Ἀντιθέτως πρέπει ὅπως-δήποτε νὰ πληροφορηθῇ τὸν τόπο ποῦ θὰ βρίσκωνται τὰ ὀστά του, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ τὰ περισυλλέξῃ καὶ νὰ προσφέρει τὶς πρέπουσες νεκρικές τιμές.

Ἑλεγεία I, 22

Στὴν προκειμένη ἐλεγεία ὁ ποιητὴς δίνει στὸν φίλο του *Tullus* στοιχεῖα τῆς προσωπικῆς του ταυτότητας, ὑπὸ τὸ πρῖσμα ὅμως τῆς ὀλέθριας ἐμφύλιας διαμάχης ποῦ ταλάνισε γιὰ πολὺ καιρὸ τοὺς Ρωμαίους πολῖτες καὶ ἡ ὁποία εἶχε ὡς ἐπίκεντρο τῶν μαχῶν τὴν μοιραία *Perusia*, μία περιοχὴ κοντὰ στὴν *Umbria*, τὴν γενέτειρα τοῦ ποιητῆ.

Ὁ Προπέρτιος αἰσθάνεται ὀδύνη γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ γεγονότα, ἀλλὰ κυρίως γιὰ τὴν ἀπώλεια ἑνὸς ἀγαπημένου του συγγενῆ, ὁ ὁποῖος ἔλαβε μέρος σὲ αὐτὴ τὴν διαμάχη καὶ κεῖται τώρα ἄταφος στὰ βουνὰ τῆς Ἑτροουρίας. Ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν ἔντονων συναισθημάτων ποῦ σημάδεψαν τὴν ζωὴ του καὶ τὸν ἐπηρέασαν ψυχολογικά¹⁷, διακόπτει τὴν ἀπαρίθμηση τῶν στοιχείων τῆς προσωπικῆς του σφραγίδας, τέμνει ἀπτότομα τὴν σημασιολογικὴ καὶ μορφικὴ ἐνότητα τοῦ ἐλεγειακοῦ διστίχου 5-6 καὶ ἀναφέρεται στὸν δύστυχο συγγενῆ του¹⁸, ποῦ ἴσως νὰ ταυτίζεται μὲ τὸν *Gallus* τῆς προηγούμενης ἐλεγείας.

Τὸ ποίημα τελειώνει μὲ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς προσωπικῆς του παρουσίας, ἡ ὁποία ὅμως συνεχίζει νὰ ἐνέχῃ τὸν γεμᾶτο πικρία σαρκασμὸ ποῦ διέπει ὅλο τὸ ποίημα. Ὁ θάνατος γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ κάνει αἰσθητὴ τὴν παρουσία του μέσα σὲ ἕναν γλωσσικὸ πλεονασμὸ (*terris fertilis uberibus*). Ἡ πατρίδα τοῦ ποιητῆ εἶναι ἡ εὐφορώτατη *Umbria*, ποῦ βρίσκεται κοντὰ στὴν αἵματοβαμμένη *Perusia*. Ὁ ὑπαινιγμὸς εἶναι αὐτονόητος· ἡ εὐφορία τῆς γῆς προῆλθε ὕστερα ἀπὸ ἕνα μεγάλο τίμημα, τὸν θάνατο πολλῶν ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι πότισαν μὲ τὸ αἷμα τους τὴν ρωμαϊκὴ γῆ, καθιστώντας τὴν ἀπόκοσμα καὶ ἀπάνθρωπα γονιμώτατη¹⁹.

17. Haight, 1940, 426.

18. Stahl, 1985, 106.

19. Parker, 1992, 89.

Ἡ θέσις τῶν ἐλεγείων Ι 21-22 στὴν συλλογὴ *MONOBIBLOS*

Οἱ δύο τελευταῖες ἐλεγείες, ὅπως εἶδαμε, δὲν ἀναφέρονται καθόλου στὸν ἔρωτα τοῦ ποιητῆ γιὰ τὴν Κυνθία, τὸ κεντρικὸ θέμα τῆς *Monobiblos*. Εὐκόλα ὁμως μπορούμε νὰ διαπιστώσωμε ὅτι συνδέονται ἄρρηκτα μὲ τὸ γενικὸ κλίμα καὶ τὴν βαθιὰ σημασιολογικὴ δομὴ τοῦ 1^{ου} βιβλίου.

Πιὸ συγκεκριμένα, ἡ αἴσθησις τῆς ἐγκατάλειψης καὶ τῆς ἔλλειψης ἀνταπόκρισης στὸ ἐρωτικὸ ἐπίπεδο, ποὺ γίνονται ἐμφανῶς αἰσθητὰ ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας ἐλεγεία, μορφοποιοῦνται καὶ ἐξελίσσονται στὶς δύο τελευταῖες σὲ κάτι εὐρύτερο, στὴν ἔννοια τῆς ἀπουσίας γενικώτερα. Ὁ ἐνὸς ἔτους χωρισμὸς ἀπὸ τὴν Κυνθία βρῖσκει τὸ ἀνάλογό της στὴν μόνιμη ἀπώλεια²⁰ ἐνὸς ἀγαπημένου συγγενῆ. Ἡ τροποποίηση καὶ ἡ ἀναστάτωση – ἐμφανεῖς σὲ ὅλο τὸ βιβλίον – ποὺ ἔφερε ὁ ἔρωτας στὴν ζωὴ του, εἶναι ἀνάλογες μὲ τὶς ἐπιρροὲς ποὺ ἄσκησε στὴν παιδικὴ ψυχὴ του ὁ θάνατος ἀγαπημένων του προσώπων, ὁ ὁποῖος ἦταν ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμφύλιου σπαραγμοῦ²¹.

Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι τὰ δύο τελευταῖα ποιήματα τῆς *Monobiblos* παρουσιάζουν περιληπτικὰ τὰ ἐρωτικὰ θέματα τοῦ βιβλίου μὲ ἓνα μὴ ἐρωτικὸ χαρακτήρα.

Στὶς ἐλεγείες 21-22, ὁ Προπέρτιος μιλάει γιὰ τὴν τραγωδίαν τῶν ἐμφυλίων πολέμων ποὺ σημάδεψαν τὴν ζωὴ του καὶ τὸν θάνατο ἐνὸς συγγενῆ του, ποὺ πιθανώτατα εἶναι ὁ *Gallus*, ὁ ὁποῖος ἄφησε σπῖτι καὶ ἀγαπημένους συγγενεῖς γιὰ νὰ πάη νὰ πολεμήσῃ καὶ πέθανε ὀλομόναχος, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπίθεσις ληστῶν, στὰ ἀπόκρημνα βουνὰ τῆς Ἑτρουρίας, χωρὶς νὰ ταφῇ.

Στὴν προσωπικὴ του ἐρωτικὴ ἱστορία καὶ στὸ ὑποσυνείδητό του, ὁ Προπέρτιος ταυτίζεται μὲ τὸν *Gallus*. Ὅπως ἐκεῖνος, ὁ ποιητὴς μας ἄφησε τὰ πάντα πίσω του, θεωρώντας ὅτι μόνο ἡ Κυνθία ὑπάρχει γι' αὐτὸν στὸν κόσμον (βλ. Ι 11,23: *tu mihi sola domus, tu, Cynthia, sola parentis*). Στὶς ἐλεγείες ἐπίσης 17,18,19 φαντάζεται τὸν ἑαυτό του νὰ περιπλανιέται στὶς ἐρημιές καὶ νὰ πεθαίνει χωρὶς νὰ τυγχάνῃ νεκρικῶν τιμῶν ἀπὸ τὴν Κυνθία, κατὰ παρόμοιο τρόπο μὲ τὸν *Gallus*.²²

20. Nethercut, 1983, 1824.

21. Nethercut, 1971, 465.

22. Davis, 1970-71, 212-213.

Οί δύο τελευταίες ἐλεγείες, πέρα ἀπὸ τὶς γενικὲς ὁμοιότητές τους μὲ τὸν νοηματικὸ ἰστό τῆς *Monobiblos*, παρουσιάζουν καὶ ἄλλες πιὸ στενὲς θεματικὲς σχέσεις μὲ προηγούμενά τους ποιήματα, μὲ τὶς ἐλεγείες δηλαδὴ 17,19 καὶ 20, οἱ ὁποῖες θίγουν ἐπίσης θέματα θανάτου καὶ ἀπώλειας²³.

Συγκεκριμένα στὴν 17, ὁ Προπέρτιος παρουσιάζεται νὰ περιπλανᾶται μὲ ἓνα καράβι στὸ πέλαγος, μακριὰ ἀπὸ τὴν Κυνθία, διακινδυνεύοντας νὰ πεθάνῃ χωρὶς νὰ τὴν δῇ. Στὴ 19, ἐκφράζει τὸ πάθος του γιὰ τὴν ἀγαπημένη του καὶ δηλώνει ὅτι καὶ στὸν Ἄδη ἡ φλόγα τοῦ ἔρωτά του θὰ διατηρηθῇ ἄσβεστη. Στὴν 20 ἀναφέρεται σὲ μιὰ βασικὴ ἀρχὴ ἀγάπης, τὴν διαρκὴ ἐπαγρύπνηση προκειμένου νὰ ἀποφεύγεται ἡ ἀπώλεια ἑνὸς ἀγαπημένου προσώπου.

Οἱ ἐλεγείες 21 καὶ 22 μὲ τὴν σειρὰ τους ἀναφέρονται γιὰ μιὰν ἀκόμη φορὰ σὲ θέματα θανάτου ἀλλὰ καὶ στὴν ἄξια τῆς ἀγάπης, τοὺς βασικοὺς νοηματικοὺς πυρῆνες ὅλης τῆς *Monobiblos*.

Βασικὸ συνδετικὸ κρίκο ἀποτελεῖ ἐπίσης ὁ *Tullus*, τὸ πρόσωπο στὸ ὁποῖο ἀπευθύνεται καὶ ἀφιερώνει ὁ Προπέρτιος τὰ ποιήματα 1,6,14 καὶ 22. Μερικοὶ μελετητὲς θεωροῦν ὅτι ὑπάρχει συγκεκριμένος λόγος γι' αὐτὴν τὴν ἀποστροφή, ἡ ὁποία ἐνέχει πικρία ἐκ μέρους τοῦ ποιητῆ. Καὶ στίς δύο ἐλεγείες πιστεύεται ὅτι ὁ *Tullus* μπαίνει στὴν θέση τοῦ τυχεροῦ, εἴτε ἐρωτικὰ (I 1) εἴτε ἀπὸ ἀπόψεως πολιτικῆς (I 22), ἐνῶ ὁ Προπέρτιος στὴν θέση τοῦ ἡττημένου καὶ ἄτυχου, γεγονὸς ποὺ ἀσκεῖ ἐνοποιητικὴ δράση στὴν συλλογή.²⁴

Ἐπίσης, ὁ *Gallus*, ποὺ ἐμφανίζεται στὴν ἐλεγεία 21, θεωρεῖται ὅτι ἔχει σχέση μὲ τὸν *Gallus* τῶν ἐλεγειῶν 1,5,10,13 καὶ 20, ὅτι πρόκειται δηλαδὴ γιὰ συγγενεῖς²⁵.

Ἐχομε λοιπὸν ἓναν ἄρρηκτο δεσμὸ χαρακτήρων μεταξὺ τῶν ἐλεγειῶν τῆς *Monobiblos*. Διαπιστώνομε ὅτι οἱ χαρακτήρες αὐτοὶ τοποθετοῦνται ἀπὸ τὴν μία σὲ ἓνα ἐρωτικὸ περιβάλλον καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη σὲ οἰκτρὲς ἱστορικὲς συγκυρίες, ἐνεργώντας μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἐνοποιητικὰ καὶ καλύπτοντας τὸ ποικίλο θεματολόγιο τοῦ ποιητῆ.

Ἐν κατακλείδι, ὁ Προπέρτιος ἔστω καὶ ἂν πραγματεύεται δύο διαφορετικὰ, ἐκ πρώτης ὄψεως, θέματα, στὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου του, τὸν ἔρωτα καὶ τὸν θάνατο, δὲν παραλείπει νὰ τονίσῃ

23. King, 1975-76, 122.

24. Putnam, 1976, 115.

25. Hutchinson, 1984, 105.

καὶ στὰ δύο μία βασικὴ ἀρχή, τὴν ἀναγκαστικὴ ἀποδοχὴ τῆς μοίρας καὶ τὴν ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀποφύγῃ τὸ πεπρωμένο του.

Ἐπίλογος

Ἀπὸ ὅλη τὴν ἐξέταση ποὺ προηγήθηκε ἔγινε κατανοητὸ ὅτι ὁ Προπέρτιος εἶναι ἓνας ποιητὴς μὲ ἐκπληκτικὴ ἱκανότητα ἀπεικόνισης συναισθημάτων καὶ μὲ ἔντονα προσωπικὸ ὕφος, ὁ ὁποῖος δὲν παύει, ἔχοντας ὡς ἀφετηρία ποικίλες προσωπικὲς τοῦ ἐμπειρίες, νὰ ἀσχολῆται καὶ νὰ ἐξετάζῃ μὲ δέος τὴν οὐσία τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης, ὅταν ἔρχεται ἀντιμέτωπη μὲ διάφορα σπουδαῖα γεγονότα καὶ κρίσιμα προσωπικὰ ἢ ἱστορικὰ μεταίχμια.

Στὴν ποιητικὴ αὐτὴ ἀποστολὴ τοῦ στάθηκε γι' αὐτὸν κατάλληλος ἀρωγὸς τὸ ἐλεγειακὸ εἶδος ποὺ ὑπηρετήσε πιστὰ καὶ τὸ ὁποῖο τοῦ ἔδωσε τὴν δυνατότητα νὰ προσδώσῃ αἰωνιότητα καὶ διαχρονικότητα στὶς ιδέες του, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑπενθυμίσῃ ταυτόχρονα τὴν μοναδικότητα κάθε στιγμῆς καὶ τὴν ἰδιαιτερότητα κάθε γεγονότος.

S u m m a r y

Propertius is a lyric poet with a remarkable ability to represent and illustrate the world of sentiments.

In this study an attempt is made to examine the beginning and the end of Propertius' first book called Monobiblos. The poet succeeds in giving unity to his book though he apparently works superficially different themes, which actually have a common focus on the subject of love. He represents the substance of the human being dealing with personal or historical events of great importance.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α) Ξένη

AHL F.M., "Propertius 1,1", *WS*, N.F.8 (1974) 80-98.

ALLEN A.W., "Elegy and the Classical Attitude Toward Love: Propertius I,1", *YCIS* 11 (1950) 255-277.

- ALLEN A.W., "An Epexegetic *et in Propertius*", *Glotta* 60 (1982) 129.
- BAKER R.J., "Propertius' *Castae Puellae* (I,i,5)", *RhM*, N.F., 117,1-2 (1974) 277-279.
- BAKER R.J., "Propertius' Monobiblos and Catullus 51", *RhM*, N.F., 124, 3-4 (1981) 312-324.
- BARBER E.A., *Sexti Properti Carmina*, Oxford, 1960².
- BATSTONE W.W., "Amor improbus, Felix qui and Tardus Apollo: The Monobiblos and the Georgics", *CPh* 87,1 (1992) 287-302.
- BICKNELL P., "Propertius I, 1, 19-22", *Latomus* 32 (1973) 629.
- BODOH J.J., "Propertius I, 21", *AC*, 41 (1972) 233-241.
- BROOKS O., "Propertius' Single Book", *HSPH* 70 (1965) 1-44.
- BUTLER H.E. – BARBER E.A., *The Elegies of Propertius*, Hildesheim, 1964.
- CAIRNS F., "Some Observations on Propertius 1.1", *CQ*, N.S., 24,1 (1974) 94-110.
- CAMPS W.A., "Propertius I, 21", *PCPhS* 185 [N.S.n.5] (1958-59) 22-23.
- CAMPS W.A., *Propertius Elegies, Book I*, Cambridge, 1967.
- COURTNEY E., "The Structure of Propertius Book I and Some Textual Consequences", *Phoenix* 22 (1968) 250-258.
- DAVIS J.T., "Propertius 1.21-22", *CJ* 66,1 (1970-71) 209-213.
- FEDELI P., "Note properziane", *SIFC* 44 (1972) 184-196.
- FEDELI P., " 'Propertii monobiblos' : struttura e motivi", *ANRW* II 30.3 (1983) 1858-1919.
- FROTHINGHAM A.L., "Propertius and the Arae Perusinae. A New Interpretation of Elegy I.XXI", *CPh* 4 (1909) 345-352.
- GENOVESE E.N., "Propertius' Tardus Amor (1.1, 17-18)", *CJ* 68,2 (1972-73) 138-143.
- GOOLD G.P., *Propertius Elegies*, London, 1990.
- HABINEK T.N., "Propertius, Cynthia and the Lunar Year", *Latomus* 41,3 (1982) 589-596.
- HAIGHT E.H., "Another note on Propertius I, 22", *CPh* 35 (1940) 426.
- HEYWORTH S.J., "Notes on Propertius Books I and II", *CQ* 34,2 (1984) 394-405.
- HUTCHINSON G.O., "Propertius and the Unity of the Book", *JRS* 74 (1984) 99-106.
- KING J.K., "Propertius' Programmatic Poetry and the Unity of the Monobiblos", *CJ* 71 (1975-76) 108-124.
- KING J.K., "The Two Galluses of Propertius' Monobiblos", *Philologus* 124 (1980) 212-230.

- LAKE A.K., "A Note on Propertius I.22", *CPh* 35(1940) 297-300.
- LEVIN D.N., "Propertius, Catullus and Three Kinds of Ambiguous Expression", *TAPhA* 100(1969) 221-235.
- LEVIN D.N., "War and Peace in Early Roman Elegy. III. Propertius", *ANRW* II 30.1(1982) 465-484.
- LEVIN D.N., "Hellenistic Echoes in Propertius' First Elegy", *GB* 3 (1975), 215-221
- LUCK G., "Notes on Propertius", *AJPh* 100 (1979) 73-93.
- MACKAY L.A., "*Saevitia amoris* : Propertius 1.1", *CPh* 67 (1972) 51-55.
- NETHERCUT W.R., "Propertius 1.21.5-6", *CPh* 63,1 (1968) 141-143.
- NETHERCUT W.R., "The Σφραγίς of the Monobiblos", *AJPh* 92 (1971) 464-472.
- NETHERCUT W.R., "Propertius I.21.5: The Elision of *servato*", *RhM* N.F. 124,3-4 (1981) 325-331.
- NETHERCUT W.R., "Recent Scholarship on Propertius", *ANRW* II.30.3 (1983) 1813-1857.
- PARKER H.N., "The Fertile Fields of Umbria: Prop. 1.22.10", *Mnemosyne* 45,1 (1992) 88-99.
- PUTNAM M.C.J., "Propertius 1.22: A Poet's Self-Definition", *QUCC* 23 (1976) 93-123.
- QUINN K., "Practical Criticism: A Reading of Propertius i.21 and Catullus 17", *G&R* 16 (1969) 19-29.
- SABBADINI R., "L'elegia prima del libro primo di Properzio", *A&R* 1-2 (1899) 26-29.
- SAYLOR C.F., "The Meaning of *Tardus Amor* in Propertius", *Latomus, Revue des Études Latines* 36,3 (1977) 782-793.
- SCHACKLETON - BAILEY D.R., *Propertiana*, Amsterdam, 1967.
- SKUTSCH O., "The Structure of the Propertian *Monobiblos*", *CPh* 58 (1963) 238-239.
- STAHL H.-P., *Propertius: "Love" and "War" (Individual and State under Augustus)*, England, 1985.
- SULLIVAN J.F., "Castas Odisse Puellas: A Reconsideration of Propertius I,1", *WS* 74 (1961) 96-112.
- SULLIVAN J.N., "Propertius 1.1 and Callimachus, *Lyrica*, fr. 228?", *C.Q.* N.S. 26,1 (1976) 107-109.
- VIPARELLI V., "Properzio I,21,5: L'espunzione di *ut* e l'interpretazione di *servato*", *BStudLat* 18,1-2 (1988) 19-32.
- WHEELER A.L., "Propertius as Praeceptor Amoris", *CPh* 5 (1910) 28-40.

Β) Ἑλληνική

ΛΑΖΑΝΑΣ Β.Ι., *Προπέρτιος (Sextus Propertius). Ο μεγάλος λατίνος ερωτικός ποιητής*, Αθήνα, 1990².

ΤΟΥΡΛΙΔΗΣ Γ., *Σέξτου Προπερτίου ἐλεγείαι. Βιβλίον πρῶτον, ἐλεγείαι Α'- Β'-Γ' (1-20)*, Ἀθήνα, 1979.